

Handboek
Sociaal emotionele vorming
Sterrenschool De Ruimte

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Preventieve ondersteuning	4
2.1 De Gouden Weken	4
2.2 Zien	5
2.3 Kwink	5
2.4 Groeps- en leerlingbespreking	6
2.5 Leskracht	7
2.6 Positive Behavior Support	7
3. Positive Behavior Support Tier 1 – Groene interventies	8
3.1 Het PBS-team	8
3.1.1 Leden PBS-team	9
3.1.2 Taken PBS team	9
3.1.3 Inwerken nieuwe medewerkers	9
3.1.4 Plan van aanpak schooljaar 2021-2022	9
3.2 Waarden en gedragsverwachtingen	10
3.2.1 Doel waarden en gedragsverwachtingen	10
3.2.2 Waarden en gedragsverwachtingen op De Ruimte	10
3.2.3 Aanleren gedragsverwachtingen	13
3.2.4 Voorbeeldles gedragsverwachtingen	13
3.2.5 Kwink: lessen voor sociaal emotioneel leren	15
3.3. Bekrachten gewenst gedrag	16
3.3.1 Het doel van positief bekrachten	16
3.3.2 Positief bekrachten door middel van een compliment	16
3.3.3 Positief bekrachten door middel van een beloningssysteem	16
3.4 Omgang met probleemgedrag	16
3.4.1 Doel registreren incidenten	17
3.4.2 Ongewenst gedrag	17
3.4.2.1 Klein ongewenst gedrag	17
3.4.2.2 Groot ongewenst gedrag	19
3.4.2.3 Wangedrag	19
3.4.3 Pestprotocol	20
3.5 Visualisaties	26
3.6 Gedragslessen	30

4. Positieve Behavior Support Tier 2 – Gele interventies	37
4.1 Interventies	37
4.2 Kernfactoren gele interventies	37
4.3 Gele interventies	38
4.3.1 Interne expertise	38
4.3.2 Check In Check Out	38
4.3.3 Rots en water	38
4.3.4 Oké op School	38
4.3.5 Playing for Succes	39
4.3.6 Ziezon	39
4.4 Signalering	40
4.4.1 PBS-team	40
4.4.2 Leerlingbespreking	40
Naast de data van de gedragsregistraties wordt	41

1. Inleiding

Kinderen brengen een groot deel van hun tijd op school door. Het is daarom belangrijk dat de school een prettige omgeving is om in te verkeren. De sfeer in een groep heeft alles maken met de manier waarop we met elkaar omgaan. Dat gebeurt in een omgeving waar kinderen weten wat er van hen verwacht wordt, maar ook wat ze van de ander mogen verwachten. We vinden het belangrijk om op onze school een leer- en opvoedingsklimaat te scheppen waarin kinderen zich veilig en geaccepteerd voelen, waarin er aandacht is voor ieder individu en waarin teamleden, ouders/verzorgers en kinderen respectvol met elkaar omgaan. We willen samen met de kinderen werken aan een veilige omgeving. Immers, een kind dat zich veilig voelt, ontwikkelt zelfvertrouwen en een goed gevoel van eigenwaarde.

Onze school is een IKC, waar iedereen welkom is die onze omgangsregels respecteert. Deze regels **staan omschreven in het document 'Voel je veilig'** en gaan uit van de waarden: respect, veiligheid en verantwoordelijkheid. Deze waarden krijgen inhoud in onze dagelijks omgang met de kinderen. We zien een sterke relatie tussen sociaal-emotionele ontwikkeling (o.a. omgaan met de ander en de omgeving en ontwikkeling van sociale vaardigheden), actief burgerschap en sociale cohesie. Onze school is een ontmoetingsplaats, waar kinderen leren luisteren, belangstelling hebben voor anderen en zich samen kunnen ontwikkelen

2. Preventieve ondersteuning

Op de Ruimte besteden we preventief aandacht aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen. We gaan ervan uit dat sociaal gedrag aan te leren is. In sommige gevallen zal sociaal ongewenst gedrag afgeleerd en opnieuw opgebouwd moeten worden. Het is ons doel om voor alle leerlingen een sociaal en emotioneel veilig school- en klassenklimaat op te bouwen. Dit doen we op verschillende manieren.

2.1 De Gouden Weken

Ieder nieuwe schooljaar moeten de leerlingen weer aan elkaar wennen. Ze hebben elkaar langere tijd niet gezien en soms zitten ze in een nieuw samengestelde combinatiegroep. De groepsvorming in het begin van het schooljaar is belangrijk: wie zijn de leiders, wie de volgers en wordt iedereen meegenomen in de groep?

Op de Ruimte streven we naar positieve en plezierige groepen. Daarom besteden we de eerste periode van het schooljaar veel aandacht aan dit proces. Er worden kennismakingsactiviteiten gedaan en de schoolregels en klassenafspraken worden opnieuw en herhaald besproken. De gedragslessen van PBS worden in deze periode ingezet. Ook wordt er binnen de methode Kwink, die we hanteren voor het sociaal emotionele leren, ingegaan op de eerste schoolweken: de Gouden Weken. Met elkaar proberen we op deze manier de fasen van groepsontwikkeling goed te doorlopen:

1. Forming (startfase): enthousiasme, grenzen verkennen, vertrouwen opbouwen
2. Storming: Eerste teleurstellingen; gesteggel over regels; mogelijk conflicten/ wantrouwen
3. Norming: Besluit: we kunnen dit beter; duidelijkheid scheppen over samenwerking; afspraken
4. Performing: Topprestatie; nu pas is de groep méér dan de som der delen.
5. Termination: Opheffing ; de groep nadert het eind van het jaar. Het kan zijn dat ze gaan mopperen op alles en iedereen. Er kan normvervaging optreden.

De methode Kwink werkt met een Gouden Weken katern, waarin deze fasen benoemd en uitgelegd worden. Ook worden activiteiten aangereikt die in de klas gedaan kunnen worden.

Omdat samenwerking met ouders bij de sociaal-emotionele ontwikkeling en het welbevinden van leerlingen van fundamenteel belang is, worden er in de eerste schoolweken kennismakingsgesprekken gevoerd met de ouders. Ouders en leerkrachten maken hierbij over en weer kennis met elkaar, waarbij

het doel is om meer zicht te krijgen op de leerling. Ouders kunnen vertellen over hun kind en hun verwachtingen. Deze informatie is zeer waardevol voor de leerkracht en helpt om gewenste voorwaarden te creëren voor een goed schooljaar.

2.2 Sociaal emotioneel functioneren Cito in Beeld

Met de inzet van Cito in Beeld voor SEO, krijgen we goed inzicht in het zelfbeeld, welbevinden en sociaal gedrag van onze leerlingen.

Het instrument bestaat uit digitale vragenlijsten voor leerkrachten én leerlingen. Omdat zowel de leerling als de leerkracht vragenlijsten invullen, kun je een gesprek aangaan over de signaleringen. Hoe staan de leerlingen er zelf in en komt dat overeen met hoe je er als leerkracht naar kijkt? Dat bevordert het eigenaarschap. Soms is een gesprek niet nodig en wil je direct aan de slag met een leerling of een groep. In dat geval kun je de tips uit de handreiking gebruiken. Desgewenst kan voor een enkele leerling besloten worden tot nader onderzoek. Voor officiële diagnostiek is dit instrument niet geschikt. Een vragenlijst voor verdiepend gesprek en handreiking met onder meer concrete tips voor handelen in de klas is inbegrepen bij dit instrument. Ook hierbij heeft de leerkracht de regie, maakt zelf de keuzes over wat en hoe in te zetten.

Vaardigheidsdimensies of sociale vaardigheden

De volgende vaardigheden zijn nodig om op een adequate manier de sociaal-emotionele ontwikkeltaken te volbrengen:

- Sociaal initiatief
- Sociale flexibiliteit
- Sociale autonomie
- Impulsbeheersing
- Inlevingsvermogen

Deze onderdelen helpen de leerkracht om inzicht te krijgen in mogelijke oorzaken van een langere betrokkenheid en/of welbevinden. Ze geven zicht op de sociaal-emotionele ontwikkelbehoeften van een leerling of groep. Dit stelt leerkrachten beter in staat om leerlingen adequaat te kunnen ondersteunen. Een belangrijk voordeel van de vijf vaardigheidsdimensies is dat het hier gaat om direct te beïnvloeden leerlingkenmerken.

Wanneer er een signaal vanuit Cito in Beeld wordt gegeven, toetst de leerkracht dit signaal aan de observaties binnen de groep. Ook kan ouders gevraagd worden om mee te praten over dit signaal. Wanneer er een hulpvraag is voor de leerling binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling; de leerling vraagt iets van ons, wordt het signaal omgezet in handelingsalternatieven of passend leerkrachtgedrag. Ook kan het zo zijn dat er gekozen wordt voor een preventieve training op het gebied van sociale vaardigheden. Hiervoor werkt de Ruimte samen met externe instanties als Sterk in de Klas, Oké op School en Playing for success. Ook zijn er twee Rots en Water trainers op school.

2.3 Kwink

Op De Ruimte gebruiken we de methode Kwink. Dit is een methode voor sociaal-emotioneel leren inclusief burgerschap en mediawijsheid. Kwink is gebaseerd op de laatste wetenschappelijke inzichten en sluit goed aan bij PBS. De methode is gericht op preventie en op de kracht van een veilige groep.

Kwink werkt met 5 gedragscompetenties, namelijk:

1. Zelfmanagement

- Impulscontrole bij stressvolle situaties
- Omgaan met heftige emoties
- Doelgericht gedrag

2. Relaties kunnen hanteren

- Relaties aangaan gebaseerd op samenwerking
- Sociale druk weerstaan
- Conflicten oplossen

3. Besef hebben van jezelf

- Kunnen inschatten van je eigen gevoelens
- Kennis hebben van je interesses, waarden en kracht
- Een gezond zelfvertrouwen

4. Besef hebben van de ander

- Empathie
- Perspectief nemen
- Verschillen tussen individuen en groepen herkennen en waarderen
- Sociale cues juist interpreteren

5. Keuzes kunnen maken

- Weloverwogen kiezen met de juiste aandacht voor jezelf en de ander
- Bijdragen aan een positief klimaat in je school
- Verantwoordelijkheid nemen voor je eigen gedrag³

Deze competenties komen gedurende het jaar meerdere keren aan bod, waardoor de leerlingen leren hoe je op een wenselijke manier met elkaar omgaat. Kwink is geïnspireerd op het boek 'Groepsplan Gedrag, planmatig werken aan passend onderwijs' van dr. Kees van Overveld. Kwink heeft extra materiaal voor tijdens de Gouden weken, zodat er vanaf het begin van het jaar aan een stevige basis voor een veilig groepsklimaat kan worden gewerkt.

2.4 Groeps- en leerlingbespreking

Twee keer per jaar voeren de leerkrachten een groepsbespreking met de intern begeleider, waarbij de sociaal-emotionele ontwikkeling en het proces van leren centraal staat. Tijdens dit gesprek worden de observaties en signalen genoemd (vanuit de groep, Cito in Beeld, de PBS- en Kwinklessen) en bij elkaar gelegd. Ook bespreken we de thuissituatie en de input van ouders over de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Indien wenselijk worden er acties uitgezet, die (indien wenselijk in samenwerking met ouders) worden uitgevoerd.

Leerkrachten kunnen bij het signaleren van belemmeringen op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling gebruik maken van een logboek, waarin per datum staat welke bijzonderheden worden gezien en wat de acties van de leerkracht was/leerkrachten waren. Zo kan een trend worden ontdekt of kunnen interventies die werken gesignaleerd worden. We gaan uit van respons op instructie, ook op pedagogisch gebied: We gaan door met wat werkt en zetten nieuwe interventies uit om gewenst gedrag of gewenste ontwikkeling te ontlokken.

Elke maand is er een leerlingbespreking gepland, waarin acties kunnen worden uitgezet en/of doorgenomen met de vakleerkrachten, zodat het plan gedragen wordt door alle leerkrachten en de uitvoering ervan eenduidig is (dit met het oog op het unitonderwijs op De Ruimte). We willen dezelfde taal spreken naar de leerling.

Indien noodzakelijk wordt er gebruik gemaakt van het Zorg Advies Team, waarbij leerlingen ingebracht kunnen worden. Bij dit overleg zit de orthopedagoog van de school, de jeugdarts en de schoolmaatschappelijk werker, de intern begeleider, de leerkracht en ouders. Voor meer informatie over het Zorg Advies Team verwijzen we naar het ondersteuningsdocument.

2.5 Leskracht

Dit schooljaar is de Ruimte gestart met Leskracht, een methode voor wereldoriëntatie en taal die uitgaat van projectmatig werken. We werken projectmatig vanuit de kerndoelen en we zetten onderzoeksvragen van leerlingen in als leidend voor dat waar de leerlingen mee aan het werk gaan. De leerkracht is hierbij sturend in het stellen van vragen over de verschillend kerndoelen en het opstellen van onderzoeksvragen. De leerkracht is tevens coach en creëert uiteenlopende mogelijkheden zodat leerlingen zich optimaal kunnen ontplooiën door het ontwikkelen van vaardigheden, kennis, delen van deze kennis, toepassen ervan en te verinnerlijken.

Het onderdeel burgerschap is opgenomen in Leskracht. Burgerschap is ondergebracht bij wereldoriëntatie in het domein Mens en Samenleving (kerndoel 34 tot en met 38). De leerlingen maken hier binnen het thema kennis mee.

‘Leskracht beoogt leerlingen vanuit hun beleving richting te geven op het gebied van persoonsvorming, talentontwikkeling en coöperatief leren’.

Voor bovenstaande doelstellingen maakt Leskracht gebruik van duidelijke regels en afspraken. Deze staan vermeld op kaarten: ‘STARS’ voor groep 3 t/m 5 en ‘RAS’ voor groep 6 t/m 8. Deze regels en afspraken sluiten aan bij de afspraken die we op de Ruimte hebben (zie punt 1).

De STARS-kaarten (Sterke Afspraken en Regels bij Samenwerken) gaan in op de volgende gebieden van sociaal-emotioneel leren, en dan voornamelijk het hoe:

- Praten en overleggen
- Aandacht voor elkaar
- Omgang met de ander
- Leren en ondernemen
- Werkhouding bij samenwerken

De RAS-kaarten (Regels Afspraken Spectrumbox) gaan in op de volgende gebieden van sociaal-emotioneel leren, en dan voornamelijk het hoe:

- Communiceren
- Verantwoordelijkheid dragen
- Doelgericht ondernemen
- Aandacht voor elkaar
- Omgangsvormen
- Optimale opbrengst

Leerlingen hebben zelf de mogelijkheid om de kaarten in hun groepje te gebruiken bij een conflict. Natuurlijk kan de leerkracht hier ook sturend in zijn, waarbij het stellen van vragen uitgangspunt is: Wat is er nodig om het proces weer op gang te brengen en te zorgen dat iedereen een inbreng heeft?

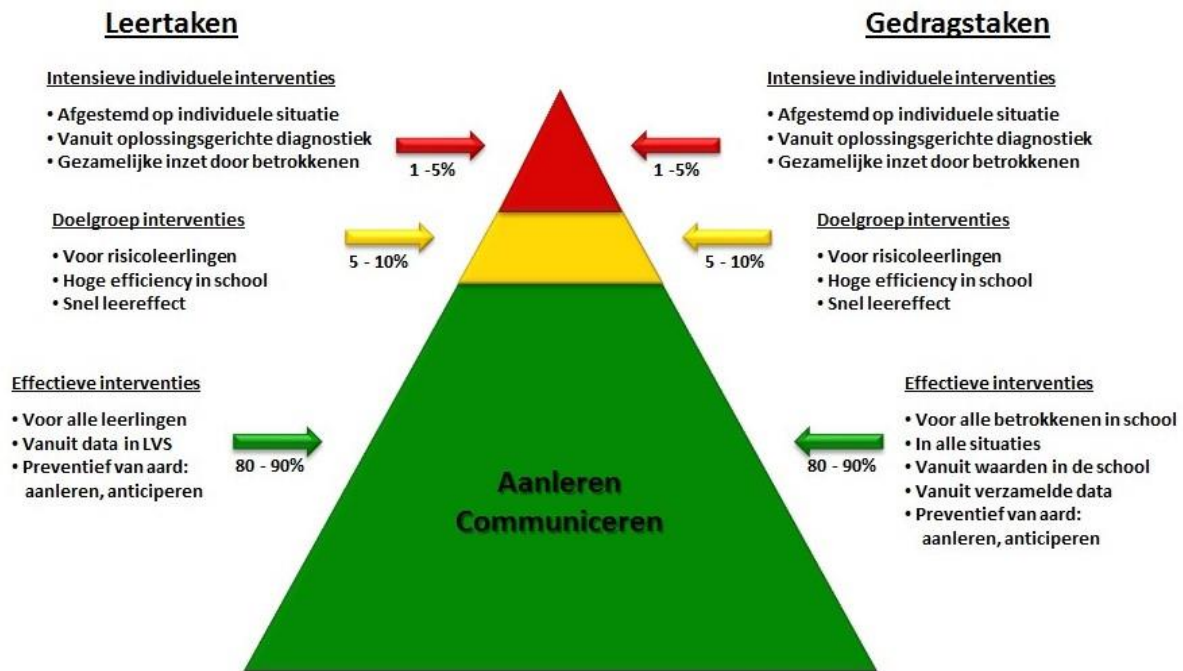
2.6 Positive Behavior Support

PBS is een schoolbrede benadering van probleemgedrag en gaat uit van vijf kernprincipes:

1. Ontwikkel duidelijke gedragsverwachtingen: bepaal welk gedrag je wilt horen en zien.
2. Communiceer en onderwijs je verwachtingen: leer de leerlingen systematisch hoe dat gedrag eruit ziet en hoe niet.
3. Herken en bekrachtig gewenst gedrag: laat merken dat het wordt gezien als leerlingen het verwachte gedrag vertonen en bekrachtig dit.
4. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag: schenk geen aandacht aan kleine ongewenste gedragingen.

5. Wees duidelijk en consequent met de gevolgen: ga met onaanvaardbaar gedrag op voorspelbare wijze om.

PBS gaat uit van drie lagen van onderwijsaanbod en ondersteuning.

Overgenomen van A. Blonk (2010), afgeleid van: www.pbis.org

De groene zone is niveau 1, de primaire preventie. Van alle leerlingen van een school valt ongeveer 80% in deze zone. Voor deze leerlingen is het van belang dat de volgende interventies worden toegepast:

- positieve, proactieve benadering
- onderwijzen van gewenst gedrag
- actief toezicht houden
- positieve beloningssystemen
- consequente, duidelijke sancties.

De gele zone is niveau 2, de secundaire preventie. Hier valt ongeveer 15% van alle leerlingen onder. Er zijn drie belangrijke interventies voor deze groep leerlingen:

- intensieve training in sociale vaardigheden
- individuele pedagogische begeleiding
- individuele didactische begeleiding

De rode zone is niveau 3, de tertiaire preventie. Ongeveer 5% van alle leerlingen zit in deze zone. Voor deze groep leerlingen is professionele hulp nodig die rekening moet houden met de volgende punten:

- gedragsfunctie analyse
- individueel pedagogisch handelingsplan
- oudertraining en begeleiding
- multidisciplinaire aanpak

3. Positive Behavior Support Tier 1 – Groene interventies

3.1 Het PBS-team

3.1.1 Leden PBS-team

Het PBS team bestaat uit:

Marilou van Ginkel		trainer	m.vanginkel@outlook.com
Frank Groot <i>Gedragsspecialist</i>	Directie	Lid PBS-team	f.groot@sterrenschoolderuimte.nl
Linda Smit <i>Rots en Water</i>	Unit 5-6	Voorzitter	l.smit@sterrenschoolderuimte.nl
Pauline Schutgens	Unit 3-4	Communicatie ouders	p.schutgens@sterrenschoolderuimte.nl
Cindy van Kolthoorn	Unit 1-2	Communicatie ouders	c.vankolthoorn@sterrenschoolderuimte.nl
Laurien Bode <i>Rots en Water</i>	Gymleerkracht	Datamanager	l.bode@sterrenschoolderuimte.nl
Marianne Principiaal	Onderwijs-assistent	Lid PBS-team	m.principiaal@sterrenschoolderuimte.nl
Patricia van der Wind	Leerkracht	Lid PBS-team	p.vanderwind@sterrenschoolderuimte.nl

3.1.2 Taken PBS team

Het PBS team komt ten minste 10 keer per schooljaar bij elkaar. Deze data worden vooraf aan het schooljaar gepland en in de jaarkalender opgenomen.

Het PBS team is verantwoordelijk voor het PBS proces op De Ruimte. Ze zijn het aanspreekpunt voor teamleden en volgen het proces op de werkvloer kritisch: ze vormen een brug tussen het PBS team en de unit. Het PBS-team handelt vanuit een duidelijk plan van aanpak, met concrete doelen. Dit vormt het uitgangspunt voor de vergaderingen. De agenda en notulen worden genoteerd in het TIPS-formulier.

Observaties en ervaringen worden besproken in het PBS team. Op basis hiervan stuurt het PBS team het proces in de school aan: er worden scholingsmomenten gecreëerd of ze leveren input voor het unitoverleg of de leerlingbespreking. De leden van het PBS team nemen hierin een actieve rol aan.

Tijdens een vergadering van het PBS team wordt er ook gezamenlijk gekeken naar data. Op basis van deze data worden de gedragsregels opgesteld en individuele leerlingen worden op de agenda gezet voor de leerlingbespreking per unit. De data die wordt gebruikt in het PBS-team en in de unitoverleggen/leerlingbesprekingen zijn gedragsregistraties van PBS, ZIEN, notities in Parnassys, onderzoeken en de leerresultaten uit methodetoetsen en CITO LOVS.

3.1.3 Inwerken nieuwe medewerkers

Wat ook bij de taken van het PBS-team behoort is het inwerken van nieuwe medewerkers. De sessies, het aantal is mede afhankelijk van de vraag van nieuwe medewerkers is gericht op:

- Schoolbrede waarden, gedragsverwachtingen, lesomgeving en klassenmanagement
- Het aanleren van de gedragsverwachtingen, gekoppeld aan de waarden van de school
- Systematisch erkennen van gewenst gedrag
- Corrigeren van probleemgedrag volgens de reactieprocedure en opgestelde interventies
- Data verzamelen over gedrag

3.1.4 Plan van aanpak schooljaar 2022-2023

3.2 Waarden en gedragsverwachtingen

3.2.1 Doel waarden en gedragsverwachtingen

Het opstellen van waarden en gedragsverwachtingen op het niveau van school en klas is een belangrijk onderdeel in de ontwikkeling van PBS. Het is onderdeel van de algehele basisondersteuning, die gericht is op het onderwijzen van schoolwaarden- en verwachtingen aan leerlingen. Dit is het eerste en groene interventieniveau.

Deze basiswaarden en regels bieden leerlingen en medewerkers duidelijkheid en zijn eenvoudig te onderwijzen en te onderhouden. Als de gedragsverwachtingen consequent positief bekrachtigd worden, worden ze door de leerlingen geïnternaliseerd. Ze zijn goed in staat na te denken over wat respectvol, verantwoordelijk en veilig gedrag is. Daarnaast versterkt het de oplettendheid en het toezicht houden van leerkrachten en pedagogisch medewerkers.

Op basis van de basiswaarden worden algemene gedragsverwachtingen voor de school en per openbare ruimte gedragsverwachtingen afgesproken. Gedragsverwachtingen creëren eenduidigheid, zijn positief geformuleerd, worden regelmatig onderwezen en opnieuw bekeken. Leerlingen en medewerkers kennen de gedragsverwachtingen. Ze bieden duidelijkheid in wat gewenst gedrag is, zodat ongewenst gedrag gecorrigeerd kan worden. Daarnaast kunnen ze doelgericht worden meegedeeld aan ouders, vervangende leerkrachten, nieuwe leerlingen en de omgeving.

Naast het ontwikkelen en bekendmaken van het gewenste gedrag is het van belang dat deze gedragsverwachtingen in de school zichtbaar zijn, dat leerlingen worden onderwezen in deze gedragsverwachtingen en is het van belang dat leerkrachten en pedagogisch medewerkers hierop blijven letten en leerlingen positieve feedback blijven geven. De waarden en gedragsverwachtingen zijn opgenomen in een gedragsmatrix.

3.2.2 Waarden en gedragsverwachtingen op De Ruimte

Op Sterrenschool De Ruimte gaan we bij de gedragsverwachtingen uit van drie basiswaarden:

1. Respect	toon respect	<i>zorgen voor</i>
2. Veiligheid	zorg voor veiligheid	<i>letten op</i>
3. Verantwoordelijkheid	je gedraagt je verantwoordelijk	<i>zelf kunnen</i>

Dit betekent dat wij het belangrijk vinden dat alle leerlingen zich op school veilig voelen en zichzelf durven zijn. Voor het respectvol met elkaar omgaan, is iedere leerling, leerkracht en ouder verantwoordelijk.

De gedragsverwachtingen zijn opgenomen in de onderstaande matrix van de school.

Gedragmatrix Sterrenschool De Ruimte			
	Respect	Veiligheid	Verantwoordelijkheid
	Zorgen voor	Letten op	Zelf kunnen
De Ruimte (Algemeen schoolbreed)	Ik doe wat de meester of juf zegt. Ik houd rekening met de ander.	Ik houd handen en voeten bij mijzelf Ik loop rustig.	Ik houd mij aan de praatmeter. Ik gebruik de materialen waarvoor ze zijn bedoeld. Ik let op mijn eigen gedrag.
Luisterhouding	Ik ben stil als de meester of juf praat. Ik doe wat de meester of juf zegt.	Ik zit rustig op mijn plek.	Ik houd mij aan de praatmeter. Ik steek mijn vinger op als ik wat wil zeggen.
Leerwerkplek	Ik doe wat de meester of juf zegt. Ik gebruik vriendelijke woorden.	Ik loop rustig. Ik laat mijn leerwerkplek netjes achter.	Ik houd mij aan de praatmeter. Ik zorg er voor dat ik mijn spullen compleet heb.
Bij de ingang	Ik geef de ander ruimte om naar binnen te gaan.	Ik ga rustig naar binnen.	Ik ben op tijd op school. Ik ga naar binnen als de deur opengaat. Ik veeg mijn voeten.
Op de trap	Ik houd afstand van de ander.	Ik loop aan de rechterkant van de trap. Ik loop rustig.	Ik ga naar boven en ga direct naar mijn lokaal.
Toilet	Ik laat een ander rustig gebruik maken van het toilet.	Ik was mijn handen na het toiletbezoek. Ik ga direct terug naar mijn lokaal.	Ik laat het toilet en de wasruimte netjes achter. Ik houd mij aan de praatmeter.
Schoolplein	Ik doe aardig. Ik houd rekening met de ander.	Ik speel op de afgesproken plekken.	Ik gebruik de materialen waarvoor ze bedoeld zijn. Ik ruim de materialen op de juiste plek op.
Gedragmatrix Sterrenschool De Ruimte			

	Respect	Veiligheid	Verantwoordelijkheid
	Zorgen voor	Letten op	Zelf kunnen
Bibliotheek	Ik doe wat de biebbegeleider zegt. Ik ga netjes om met de boeken. Ik zet de boeken op de juiste plek in de kast.	Ik houd handen en voeten bij mijzelf. Ik loop rustig.	Ik neem de biebpas mee uit de klas. Ik houd mij aan de praatmeter. Ik gebruik de boekenliniaal bij het uitzoeken van een boek.
Kleedkamer	Ik laat de spullen van een ander hangen.		Ik hang mijn kleren netjes op aan de kledinghaken. Ik zet mijn schoenen onder mijn kleren.
Gymzaal	Ik laat iedereen op zijn niveau plezier beleven in het sporten.	Ik kom binnen en ga zitten op de bank.	
In de hal beneden			Ik ga direct naar mijn lokaal.
Open ruimtes boven en beneden			Ik zorg voor mijn eigen spullen.
Beheerdersruimte		Ik mag naar binnen als er een medewerker aanwezig is.	
Ontmoetingsruimte	Ik gedraag mij vriendelijk naar andere bezoekers.	Ik vraag of ik de keuken in mag. In de keuken volg ik de aanwijzingen van de volwassene op.	
Overige ruimtes (danszaal, auditorium, auditorium, teamkamer, vide, speelzaal)		Ik gebruik de ruimte waar hij voor bedoeld is.	Ik houd de ruimte netjes Ik ruim de materialen op de daarvoor bestemde plaats op.

3.2.3 Aanleren gedragsverwachtingen

Strategieën om gewenst gedrag te onderwijzen en te onderhouden zijn hetzelfde als die gebruikt worden om lezen, rekenen, wereldoriëntatie, muziek of welk vak dan ook bij te brengen.

Belangrijk dat bij het onderwijzen van de gedragsverwachtingen de belangrijkste vaardigheden worden voorgedaan en dat voorbeelden van hoe het moet en niet moet, worden gegeven in de verschillende situaties en ruimtes.

Het onderwijzen omvat: voordoen hoe het moet, oefenen en gerichte training in de praktijk, corrigerende en positieve feedback en regelmatig toetsen. De leerkrachten en pedagogisch medewerkers houden een registratie bij van gedragsincidenten, zie hoofdstuk 5 van dit handboek.

Op basis van de gedragsmatrix is een lesprogramma opgesteld om gedragsverwachtingen te onderwijzen.

Het aanleren van gedragsverwachtingen gaat volgens een vast format en wordt onderwezen op de plaats waar het van toepassing is. Tijdens deze gedragslessen staat onderwijzen van het gewenste gedrag centraal, wordt vertelt waarom het belangrijk is en worden voorbeelden gegeven van hoe het wel, en hoe het niet moet. De visualisatie behorende bij de ruimte hangt zichtbaar in de klas.

3.2.4 Voorbeeldles gedragsverwachtingen

Het aanleren van gedragsverwachtingen gaat volgens onderstaand format. Het betreft een voorbeeldles over de algemene schoolregels van De Ruimte.

Voor de gedragsverwachtingen die zijn opgenomen in de gedragsmatrix is per ruimte een les ontworpen. Deze zijn te vinden op Sharepoint onder PBS-Lessen gedragsverwachtingen.

Het PBS-team geeft aan de medewerkers door, op basis van data, welke gedragsverwachtingen in welke week worden aangeboden. Dit middels de info-app en het PBS-bord in de teamkamer.

De lessen worden in elke klas gegeven en middels het beloningssysteem worden de gedragsverwachtingen bekrachtigd.

Les gedragsverwachtingen

Onderwerp: De Ruimte regels

Wat verwachten we van de leerlingen?

Respect

1. Ik doe wat de juf of meester zegt
2. Ik houd rekening met de ander

Veiligheid

1. Ik loop rustig
2. Ik houd handen en voeten bij mijzelf

Verantwoordelijkheid

1. Ik houd mij aan de praatmeter
2. Ik gebruik de materialen waarvoor ze bedoeld zijn.

Stap 1: Introduceer de gedragsverwachting

Leg uit waarom het volgen van de regel belangrijk is.

Stap 2: Oefen de gedragsverwachting in een rollenspel

- Laat positieve en negatieve voorbeelden zien van een volwassene of kind dat al dan niet respectvol, veilig of verantwoordelijk is in de ruimtes van de school. Let op: alleen de volwassene mag een negatief voorbeeld voordoen.
- Laat leerlingen de uitgebeelde situatie benoemen als respectvol of zonder respect, veilig of onveilig en spreekt er verantwoordelijkheid uit of niet.

Rollenspel enkele voorbeelden:

Respect:

- Luisteren naar alle juffen en meesters
- Praten op een aardige manier

Veiligheid:

- Rustig lopen door de klas
- Hoe tik je iemand of pak je iemand vast bij een spelletje?
- Hoe zit je naast een ander?

Verantwoordelijkheid:

- Testen met verschillend volume: Hoe ziet 0 eruit? Hoe 4? Wat is het prettigst?
- Waar gebruik je je wisbordje voor?
- Hoe ruim je je spullen op etc.

Stap 3: Houd toezicht en geef feedback/ beloon

Bied de leerlingen gelegenheid om te oefenen en zich de regel eigen te maken.

- Vraag leerlingen om meer voorbeelden te bedenken hoe je respectvol, veilig en met verantwoordelijkheid door de gang kan lopen.
- Moedig discussie tussen leerlingen hierover aan. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich respectvol, veilig en verantwoordelijk gedragen, laat ze dit dan ogenblikkelijk weten. Betrap ze op gewenst gedrag.

- Als je in de school ziet dat kinderen zich **niet** respectvol, veilig of verantwoordelijk gedragen, houd ze dan tegen en **vraag** de leerlingen hoe ze zich eigenlijk zouden moeten gedragen (reactieprocedure). Vertel ze de regel, geef ze de kans het goed te doen en geef direct feedback of beloon.

Voor de gedragsverwachtingen die zijn opgenomen in de gedragsmatrix is per ruimte een les ontworpen. Deze zijn te vinden op Sharepoint onder PBS-Lessen gedragsverwachtingen.

3.2.5 Kwink: lessen voor sociaal emotioneel leren

PBS is een schoolbrede aanpak gericht op het aanleren van het gewenste gedrag van leerlingen.

Kwink is een methode voor sociaal-emotioneel leren, die hier goed bij aansluit. Hierbij leren leerlingen sociale vaardigheden, maar het bevat ook burgerschap en mediawijsheid. Kwink is gericht op preventie en de kracht van een veilige groep.

Elke twee weken staat er een Kwink les centraal. De Kwink van de week is zichtbaar in de klas en hangt naast de PBS-regel.

In de jaarkalender is opgenomen wanneer welke les van Kwink wordt aangeboden.

3.3. Bekrachten gewenst gedrag

3.3.1 Het doel van positief bekrachten

Om goed gedrag te laten toenemen, blijkt bekrachten beter te werken dan te straffen. Leerlingen met probleemgedrag blijken van straffen geen gewenst gedrag te leren. Uit onderzoek is gebleken dat het instellen van regels, geen effect heeft op gedrag van leerlingen, maar dat als leraren de gedragsverwachtingen systematisch onderwijzen, zelf voordoen, naleven en leerlingen positief bekrachten, als ze goed gedrag vertonen en kleine misdrijvingen negeren, het probleemgedrag in het algemeen sterk verminderd.

3.3.2 Positief bekrachten door middel van een compliment

Het is van belang dat positief gedrag van leerlingen wordt bekrachtigd door medewerkers van De Ruimte. Een positieve bekrachtiging kan zijn een compliment. Een goed compliment is:

- Relevant, oprecht en specifiek
- Kort en duidelijk
- Wordt direct na het gewenste gedrag gegeven
- Is onvoorwaardelijk

Positief bekrachten moet voldoen aan de regel vier staat tot één: vier complimenten tot één correctie.

3.3.3 Positief bekrachten door middel van een beloningssysteem

Op Sterrenschool De Ruimte is gekozen voor de invoering van een systeem van positieve bekrachtiging voor algemene ruimtes. Het bekrachten van gewenst gedrag zal plaatsvinden in de aanleerfase van gewenst gedrag. Leerlingen kunnen in deze fase een munt verdienen, waarmee ze kunnen sparen voor klassikale beloning in de stamgroep en een schoolbeloning. De munten die met de groep zijn behaald komen in de bak voor de schoolbeloning. Als deze bak vol is, zal de schoolbeloning plaatsvinden.

Aan het begin van de week wordt aan de leerlingen vertelt welke regel er centraal staat.

Uitvoering beloningssysteem:

- De beloningsmunten staan in de teamkamer. Elke ochtend kan men hier de munten ophalen.
- De medewerker bepaalt zelf hoeveel munten er per dag worden uitgedeeld.
- Uitgedeelde munten mogen niet worden afgenomen.
- De kinderen leveren de munten in tijdens een leswisseling of bij een pauzemoment als ze weer in de stamgroep zijn. Elke klas heeft een pot om de munten in te doen.
- Aan het eind van de dag mogen de kinderen die een munt hebben verdiend benoemen waarom ze een munt hebben gekregen.
- Bij 50 munten behaalt de klas een beloning. Na de beloning begint de stamgroep weer op 0. De munten worden ingeleverd in de schoolbak in de vitrinekast beneden in hal. We streven ernaar om elke stamgroep iedereen week een beloning te laten halen. Als er na 2 weken een nieuwe gedragsregel ingaat, blijven de eerder behaalde munten in de pot als er nog geen 50 zijn behaald.
- Zijn er 50 munten behaald wordt de pot gelegd in de grote bak, beneden in de centrale hal. Met de hele school sparen we voor een schoolbeloning. Wat de schoolbeloning is, is zichtbaar op de vitrinekast. Als de bak vol is wordt de beloning uitgevoerd met de hele school.
- Een klassenbeloning duurt maximaal 15 min. Samen met de leerlingen worden beloningen bedacht, deze komen in een pot. De stamgroepleerkracht controleert de beloningen op realiteit.
- Beloningen in de openbare ruimtes zijn mogelijk; bijvoorbeeld gymzaal en buurthuis. Dit moet wel in overleg met Marcel (beheerder), omdat gemeenschappelijk ruimtes verhuurd kunnen zijn.

3.4 Omgang met probleemgedrag

3.4.1 Doel registreren incidenten

Kwaliteitsgebied Schoolklimaat (SK) SK1. Veiligheid Schoolleiding en leraren dragen zorg voor een veilige omgeving voor leerlingen.

De wet (art. 4c en art. 12, tweede lid, WPO) bepaalt dat de school ten minste een veiligheidsbeleid (sociale, psychische en fysieke veiligheid) heeft beschreven en dat uitvoert. Het veiligheidsbeleid bestaat uit een samenhangende set van maatregelen gericht op preventie en op het afhandelen van incidenten. Dat veiligheidsbeleid is gericht op het voorkomen, afhandelen, registreren en evalueren van incidenten. Als de uitkomsten van de monitoring daartoe aanleiding geven, treft de school maatregelen om de situatie te verbeteren.

School voert een veiligheidsbeleid dat zich onder andere richt op registratie en het afhandelen van incidenten. Dat doen we volgens het formulier registratie gedragsincidenten, die elke medewerker van de school heeft. Wanneer een leerling grensoverschrijdend gedrag vertoont, wordt een registratie gedragsincident ingevuld.

Deze registratie richt zich op klein en groot probleemgedrag. Als kinderen bij klein probleemgedrag de reactieprocedure niet opvolgen en kiezen voor de consequentie er geregistreerd op het formulier. Groot probleemgedrag wordt altijd geregistreerd.

De formulieren worden ingeleverd in het postvak PBS. Laurien noteert de incidenten in een Excel-bestand. Het PBS-team analyseert de gegevens en geeft maandelijks een terugkoppeling aan directie, IB en team, zodat maatregelen kunnen worden getroffen.

In de basisschoolperiode leren kinderen (bij en van ons) afstemmen op een ander, impulsen te kunnen bedwingen, onvrede uit te spreken, conflicten te hanteren etc. Voor ruzies tussen kinderen onderling die je als leerkracht beoordeelt als onderdeel van de ontwikkeling van kinderen, vul je niet de incidentregistratie in, maar maak je (desgewenst) een afzonderlijke notitie aan die je bijvoorbeeld 'logboek gedrag' noemt. Daarin kun je voorvallen een tijdje bijhouden en zo de (sociale) ontwikkeling van een kind (of gedrag dat bij herhaling leidt tot schorsen of verwijderen) te monitoren. Bij twijfel tussen welke registratie je moet doen: overleg met IB!

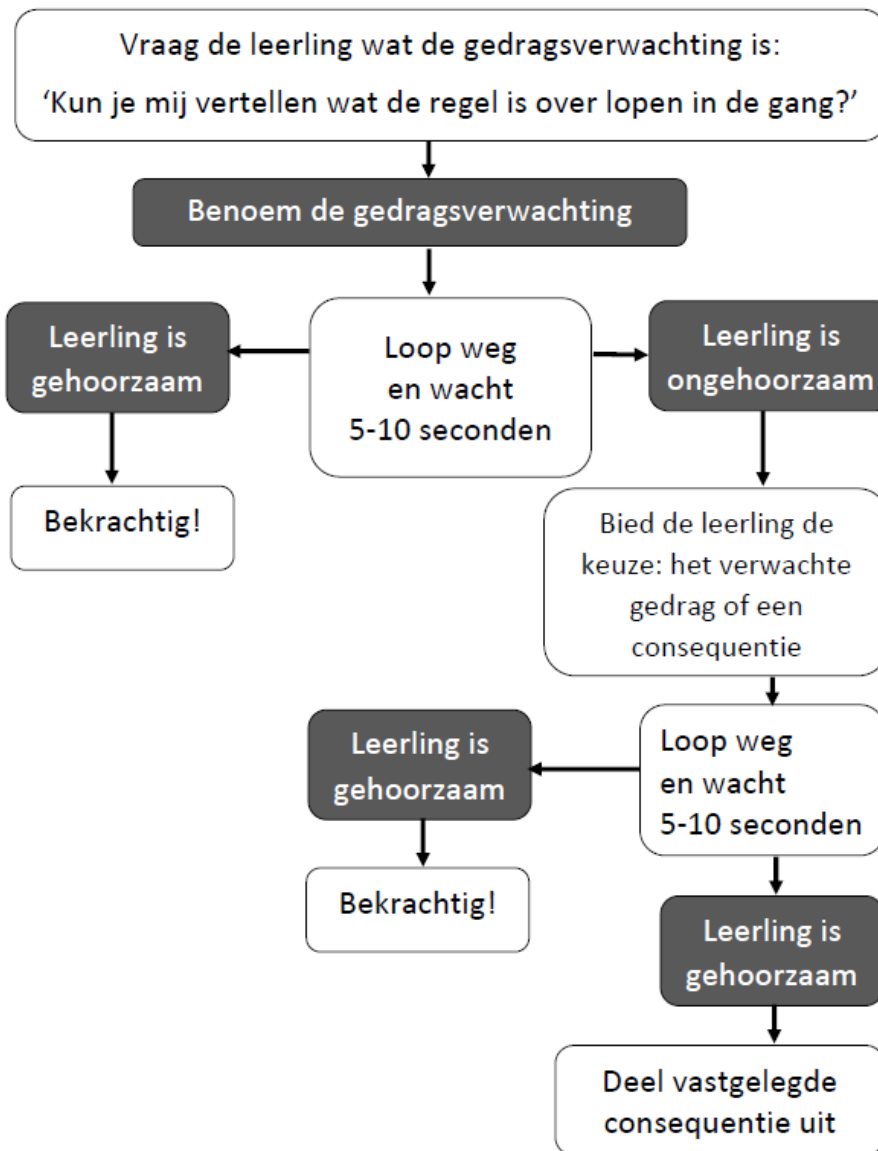
3.4.2 Ongewenst gedrag

3.4.2.1 Klein ongewenst gedrag

Onder klein ongewenst gedrag wordt verstaan: gedrag waar de groep hinder van ondervindt, maar wat er (evt. met een kleine interventie) niet voor zorgt dat de les niet door kan gaan. Bij klein ongewenst gedrag wordt de reactieprocedure toegepast:

Alle teamleden reageren eenduidig bij ongewenst gedrag door onderstaande vastgelegde reactieprocedure te volgen.

Vastgelegde reactieprocedure

Voorbeelden van consequenties bij klein ongewenst gedrag zijn:

Gedrag	Consequentie
Door de groep praten	Time-in (kind wordt in de eigen klas op een aparte plek gezet)
Doorgaan na 'Stop hou op'	Sorry zeggen en (buiten) even op de bank zitten
Praten in de rij	Bij de leerkracht staan
Niet werken	Time-in
Werk weigeren	Inhalen in eigen tijd
Rommel niet opruimen	Hele ruimte opruimen
Niet houden aan de iPad-opdracht	Niet op de Ipad
Rennen in de school	Opnieuw het traject afleggen en daarbij rustig lopen
Brutaal zijn	Time-in en ouders informeren

Herhaaldelijk klein ongewenst gedrag kan worden beschouwd als groot ongewenst gedrag.

3.4.2.2 Groot ongewenst gedrag

Onder groot ongewenst gedrag wordt verstaan: gedrag dat binnen de school niet geaccepteerd wordt. Voorbeelden van groot ongewenst gedrag zijn: verbale agressie (schelden), fysieke agressie (schoppen/slaan/bijten/haren trekken), discriminatie, gooien met spullen, toiletten opzettelijk bevuild, spullen stelen, de orde in de klas verstoren, weglopen uit de klas/ van school, bedreigen en ongewenste intimiteiten. Maar ook herhaaldelijk klein ongewenst gedrag valt hieronder.

Bij dergelijke gedragingen hanteren wij direct een consequentie.

- De leerlingen van 5-8 krijgen een time-out bij administratie aan de ronde tafel. Is administratie niet aanwezig, dan is directie of IB-achterwacht. De stamgroep-/vakleerkracht begeleidt de leerling zelf naar deze plek of laat iemand komen om hem op te halen. De leerling gaat aan het werk met de opdracht die de leerlingen in de klas ook doen. De leerling krijgt maximaal 20 minuten de tijd om na te denken over zijn gedrag. Er staat een time-timer bij op de time-out plek. Mocht het gedrag het na 20 minuten niet toelaten om terug te keren naar de klas, blijft een leerling nog even op de time-out plek. Na de time-out reflecteert de leerkracht met de leerling op het gedrag. Bij kleuters en groep 3/4 hanteren we een time-out van maximaal 10 minuten. De time-out wordt vervolgd door een gesprek met de leerkracht. Is het probleemgedrag zo dusdanig dat de kinderen niet naar een andere klas kunnen, krijgen zij ook een plek bij administratie aan de ronde tafel. Het schoolwerk moet aan het eind van de dag wel af zijn, anders wordt dit na schooltijd of in de pauze afgemaakt.
- Gaat het gedrag dezelfde dag door, dan volgt een tweede time-out. Wel wordt eerst weer de reactieprocedure toegepast bij klein probleemgedrag. Bij een tweede time-out blijft de leerling de resterende schooltijd bij de achterwacht (bijv. administratie, intern begeleider of directie).
- Bij groot ongewenst gedrag worden ouders altijd geïnformeerd. Dit kan via Social Schools, maar het liefst telefonisch of in een gesprek met ouders. Bij twee time-outs op één dag volgt een gesprek met kind, ouders en stamgroepleerkracht, desgewenst is unitleider/IB/directie aanwezig bij dit gesprek.
- Totdat het uitgesproken is met ouders en kinderen kan een kind niet terug naar de klas. De leerkracht registreert een gedragsincident op formulier registratie gedragsincident en het bericht via Social Schools en/of de uitkomsten van het gesprek met de ouders in Parnassys.

Mochten de consequenties bij groot ongewenst gedrag onvoldoende effect hebben, ofwel blijft het gedrag van de leerling zich herhalen, dan treedt het protocol 'Schorsen en verwijderen' van Prisma in werking. Dit protocol staat op de website van Prisma.

3.4.2.3 Wangedrag

Wangedrag is aan de orde als leerlingen en/of ouders herhaald niet corrigeerbaar gedrag vertonen, dat in strijd is met de algemeen geldende fatsoensnormen en/of de schoolregels. De volgende (niet limitatieve opsomming) vormen zijn hierbij aan de orde:

- diefstal/verduistering: het zich onrechtmatig toe eigenen van geld of goederen van een ander
- fysieke agressie: uitoefenen van feitelijk geweld op het lichaam van een ander
- verbale agressie: het verbaal (schriftelijk) bedreigen, intimideren, beledigen of uitschelden van een persoon
- vernieling/vandalisme: opzettelijk vernielen, beschadigen of onbruikbaar maken van eigendommen van een ander
- vuurwerkbezit: het voorhanden hebben van vuurwerk
- seksuele intimidatie: handelingen, gedragingen en /of uitlatingen in de seksuele sfeer die binnen of in samenhang met de onderwijssituatie plaatsvinden en die door degene op wie ze

zijn gericht of in het geval het een minderjarige leerling betreft door de ouders /verzorgers als ongewenst worden aangemerkt.

- alle, middels grondwet artikel 1, verboden uitingen of gedragingen
- driftbuien met een onmiskenbaar negatieve invloed op de andere leerlingen van de groep.

Bij dergelijke gedragingen hanteren wij direct een consequentie, bijvoorbeeld:

- De leerling krijgt een officiële waarschuwing voor wangedrag
- De leerling wordt de toegang tot de les voor korte, bepaalde tijd ontzegd
- De leerling krijgt een time-out waarbij de toegang tot de les voor de rest van de dag wordt ontzegd
- Schorsing; voor een dag of enkele dagen.
- Verwijdering

We hanteren het protocol gedrag en indien noodzakelijk het protocol schorsen en verwijderen van Stichting Prisma. Ouders worden van dergelijke incidenten op de hoogte gebracht.

3.4.3 Pestprotocol

Om pesten te voorkomen hanteren we op De Ruimte de volgende afspraken, passend bij PBS:

- Je laat iedereen in zijn waarde.
- Je raakt niemand aan die dat niet wil.
- Je blijft van elkaars spullen af.
- Je gunt iedereen een plaats in de groep.
- Je gebruikt fatsoenlijke taal.
- Je luistert naar elkaar.
- Je kunt altijd bij de juf of de meester terecht.
- Je lost problemen met anderen op in goed overleg.
- Je gaat naar een juf of meester toe als je het gevoel hebt dat anderen je pesten

Toch kan het voorkomen dat een leerling zich geplaagd of gepest voelt. Een keertje plagen of geplaagd worden is niet erg, maar als je het gevoel hebt dat anderen je pesten dan moet je dat echt melden. De school kan dan maatregelen nemen. Dat geldt ook als pesterijen meestal buiten schooltijd plaatsvinden, want de regels gelden voor iedereen op de Ruimte en overal: in de klas, op het schoolplein, binnen en buiten schooltijd en ook op weg van school naar huis.

De leerling: wat te doen bij pesten

Wat je zelf kunt doen: Ga praten. Denk je dat jouw eigen juf of meester jouw probleem niet goed zal begrijpen, ga dan naar een juf of meester waar je wel goed mee kunt praten. Misschien denk je: 'Hoe moet dat nou? Er zijn altijd andere kinderen bij.' Het antwoord is: Maak van tevoren een afspraak. Dat klinkt ingewikkeld, maar dat valt best mee. Je stapt gewoon op de leerkracht waar jij mee wilt spreken af en je zegt: 'Mag ik een keer met u praten?' Je hoeft dan nog niet te zeggen waarover je wilt praten. De juf of meester kijkt wanneer zij/hij tijd heeft en dan gaan jullie er samen voor zitten. Dat heeft een hoop voordelen:

- Er luistert niemand mee.
- De juf of meester heeft alle tijd voor jou.
- Jij kunt van tevoren precies bedenken wat je allemaal wilt gaan zeggen.

Vind je zo'n gesprek eng, dan mag je natuurlijk iemand meenemen. Een vriend of vriendin die nooit meepst, of je vader of moeder.

Als je niet gaat praten met je eigen leerkracht, maar met een andere juf of meester, dan ga je later met die meester of juf naar je eigen leraar om samen de problemen uit te leggen, want je eigen juf of meester moet natuurlijk uiteindelijk wel weten van jouw problemen om je in de klas te kunnen helpen.

Als je alles hebt verteld gaan we samen met jou plannen maken om het pesten te stoppen. Het is ook belangrijk om, als je dat nog niet gedaan hebt, met je ouders te praten. Als je het zelf nog niet hebt durven vertellen kan de meester of juf je daarbij helpen. *Praten is het begin van een oplossing.*

Je kunt ook eerst met je ouders praten als je niet naar de meester of juf durft. Je ouders kunnen dan, als je dat wilt, eerst zonder jou met de juf of meester gaan praten. Tijdens dat gesprek kunnen ze dan voor jou een afspraak maken. Je ouders kunnen ook meteen samen met jou een gesprek op school hebben, waarbij ze je helpen met je juf of je meester te praten. *Jij bent degene die bepaalt hoe het zal gaan.*

Na die gesprekken gebeurt er van alles. De juf of meester praat in de klas over wat er met jou gebeurt. Dat klinkt eng, maar dat is het niet. Ze kunnen je namelijk niet meer stiekem pesten, omdat je juf/meester er alles van af weet. En pesten heeft ook gevolgen voor de pester. De Ruimte is tegen pesten.

Iedereen vindt pesten stom. De meester of juf vertelt aan iedereen dat ze je kunnen helpen door te vertellen wanneer pesters bezig zijn. *Vertellen dat er gepest wordt is geen klikken!*

De juf/meester praat ook met de pester(s) zelf. Dat klinkt eng, maar het is erg belangrijk. Wij willen weten waarom kinderen pesten. Misschien is de pester zelf niet zo gelukkig in de klas en pest hij/zij daarom, of is hij/zij vroeger zelf getreiterd en denkt hij/zij nu op deze manier de sterkste te zijn. Of misschien zijn pesters bang dat ze zelf gepest gaan worden en willen ze dat voor zijn.

Laat je helpen. Wij vinden je echt niet stom, kinderachtig of gek. Wij nemen je serieus en wij zijn er voor je.

De ouders: wat te doen bij pesten?

Wanneer ouders erachter komen dat hun kind op school gepest wordt, zijn ze meestal erg geschokt. Als dat u overkomt, laat u dan niet afschrikken. Het is van groot belang, dat ouders ingaan op signalen van pestgedrag. Want pesten is een serieus probleem, waartegen zo snel mogelijk maatregelen moeten worden genomen.

Dat kan alleen als wij op school op de hoogte zijn van de situatie. En omdat pesten meestal in het geniep plaatsvindt en gepeste kinderen er vaak niet zelf mee naar de leerkracht gaan, is dat niet altijd het geval. Wij vragen de ouders dan ook met klem om hun zorgen over dit onderwerp met ons te bespreken. Openheid helpt om eventuele problemen in kaart te brengen en er iets aan te doen.

Wij realiseren ons terdege dat u als ouder kwetsbaar bent wanneer blijkt dat anderen uw kind pesten of dat uw kind een pester is. Toch is het belangrijk dat u contact met ons opneemt. Dat kan zijn met de eigen juf of meester van uw kind; maar als u daar moeite mee hebt kunt u voor een eerste gesprek ook terecht bij de interne contactpersoon: Cathelijne Doeze (c.doezejager@sterrenschoolruimte.nl). Natuurlijk zal deze leerkracht op termijn wel contact opnemen met de leerkracht van uw kind, zodat die samen met u en met uw kind kan gaan werken aan de aanpak van het probleem.

Signalen waar u op zou moeten reageren

Het kan zijn dat anderen uw kind pesten als:

- uw kind vaak vage lichamelijke klachten heeft als hij/zij naar school moet.
- uw kind aangeeft dat het zich ongelukkig voelt binnen de groep of op school.
- uw kind verhalen vertelt over pesten en daarbij steeds dezelfde naam/namen noemt.

Het kan zijn dat uw kind getuige is van pestgedrag als:

- uw kind aangeeft dat er een kind in de groep zit dat regelmatig gepest wordt door hetzelfde kind/dezelfde kinderen.
- uw kind er niets aan durft te doen.

Het kan zijn dat uw kind zelf pest als:

- uw kind voortdurend met stoere verhalen thuiskomt over hoe hij/zij de lachers op de hand krijgt of over hoe hij de meester of juf in de maling neemt.
- uw kind vaak tegendraads en opstandig is en altijd zijn/haar zin wil doordrijven.
- uw kind weinig of niets vertelt over waar en met wie hij/zij speelt of wat hij/zij buitenshuis doet.

Het spreekt vanzelf dat u in dergelijke gevallen in eerste instantie zelf met uw kind praat en eruit probeert te krijgen wat er precies aan de hand is. Hoofdpijn, buikpijn en misselijkheid hoeven natuurlijk niet per definitie te betekenen dat uw kind op school slachtoffer is van pesten. Ook stoere verhalen willen niet per se zeggen dat uw kind een pester is. Ieder kind probeert wel eens zijn zin door te drammen. Een groot aantal van deze kenmerken bij elkaar wil toch zeggen dat u, als u met uw kind praat, eens moet doorvragen.

Krijgt u in het gesprek met uw kind het idee dat pesten op school een rol speelt, neem dan zo snel mogelijk contact met ons op.

Stappen en consequenties ten gevolge van pesten:

Wanneer de leerkracht van het gepeste kind weet van het probleem kunnen er verschillende stappen volgen:

1. De leerkracht neemt zelfstandig contact op met uw kind en nodigt het uit voor een gesprek onder vier ogen.
2. U vertelt uw kind (als hij/zij dat nog niet wist) dat u bent gaan praten en vraagt of uw kind met u erbij een gesprek met de leerkracht wil of dat het liever alleen met de juf of de meester wil praten. U maakt eventueel een afspraak voor uw kind.
3. De leerkracht neemt contact op met de pester, vraagt hem/haar naar de reden van het pestgedrag en wijst op de leefregels van de school en de gevolgen van het pesten.
4. De leerkracht neemt eventueel contact op met de ouders van het gepeste kind – als dat niet degenen waren die het probleem hebben aangekaart – en nodigt ze uit voor een gesprek om er achter te komen of ze zelf ook het idee hebben dat er iets mis is. Als dat inderdaad zo is, praat de school ook met het kind.

Wij vinden het belangrijk dat er een gesprek op gang komt tussen de leerkracht en (in eerste instantie) het gepeste kind. Pas als de leerkracht precies weet wat er gaande is, kan hij/zij – in het overleg met het kind - maatregelen nemen.

1. Die maatregelen zullen in de regel bestaan uit:
2. De leerkracht spreekt, afhankelijk van de hoeveelheid betrokken kinderen, met de betrokken leerling of de groep om het pesten bespreekbaar maken. Wij betrekken kinderen bij de maatregelen die wij nemen bij pesten. De sancties zijn bekend bij de groep, omdat die aan het begin van elk schooljaar met de groep zijn besproken en vastgesteld. De kinderen geven daarbij hun eigen visie op pesten en de maatregelen die wij daartegen nemen. Creatieve oplossingen zijn mogelijk. Dat hangt af van de sfeer in de groep. De sanctie hangt af van de leeftijd van de kinderen en de aard van het pestgedrag. Het kan variëren van klusjes of een (officiële) waarschuwing tot schorsen of van school sturen.
3. De leerkracht maakt duidelijk dat alle kinderen een taak hebben in de groep. De Ruimte verwacht dat iedereen voor een zwakkere klasgenoot opkomt en dat pesten zo'n zwaar vergrijp is dat zij dit altijd aan de leerkracht melden en dat dit geen klikken is.

4. De leerkracht zorgt ervoor dat kinderen die voor het gepeste kind opkomen bescherming krijgen tegen de pester.
5. De leerkracht gaat met de pester in gesprek aan om uit te vinden wat dat kind tot zijn gedrag beweegt.
6. De leerkracht/de school zorgt voor adequate sancties als een pester doorgaat met pesten. De school houdt u op de hoogte van wat er allemaal op school gebeurt. De leerkracht zal u vragen hem/haar ook te blijven informeren over hoe het thuis met uw kind gaat.

Dingen die u zelf kunt doen om uw kind thuis te ondersteunen

Uw kind wordt gepest:

- U praat met uw kind. En dat betekent vooral luisteren zonder teveel commentaar over hoe u het zou aanpakken. Geef uw kind het gevoel dat u het door dik en dun steunt.
- U probeert uw kind zijn/haar zelfvertrouwen terug te geven.
- U benadert uw kind positief, ook al doet uw kind de dingen anders dan u ze zou doen.
- U geeft uw kind complimenten Elk kind is ergens goed in en vaak nemen we dat voor lief zonder er iets van te zeggen. Kinderen 'groeien' door het krijgen van complimenten.
- U geeft uw kind eens wat meer verantwoordelijkheden, waarbij u aangeeft dat u vindt dat hij/zij zo goed is in die dingen.
- U geeft uw kind inspraak in een aantal zaken in huis. Bijvoorbeeld in de keuze van zijn/haar eigen kleding of de inrichting van de eigen kamer.
- U kunt uw kind een boek laten lezen over het onderwerp 'pesten'. In de bibliotheek kunnen ze u helpen aan titels op dit gebied, die geschikt zijn voor de leeftijd van uw kind. Het kan voor een kind een openbaring zijn om te lezen over iemand in dezelfde omstandigheden.
- U moedigt uw kind aan vaker zelf iets te ondernemen. Laat het bijvoorbeeld lid worden van een club, maar dwing uw kind hierbij niet.
- U onderneemt zelf iets met uw kind.
- U helpt uw kind een dagboek bij te houden over alle gebeurtenissen op school. Daarbij kan uw kind van zich afschrijven en krijgt hij/zij ook een beter inzicht in wat er gebeurt.
- U moedigt uw kind niet aan terug te slaan, verhaal te gaan halen enz. Dit helpt namelijk niet: als uw kind dat kan is er geen sprake van pesten. Hij/zij is dan weerbaar genoeg. Door uw kind aan te moedigen iets te doen wat het niet kan, versterkt u het aanwezige minderwaardigheidscomplex.

Uw kind behoort tot de middenmoot; hij/zij is dus geen slachtoffer van pesten en wordt ook niet pest:

- U kunt met uw kind over dit protocol praten.
- U kunt uw kind uitleggen hoe het is om slachtoffer te zijn van pesten of buiten de groep te vallen.
- U kunt uw kind leren de zaken van verschillende kanten te bekijken.
- U kunt uw kind leren om voor zijn/haar mening uit te komen.
- U kunt uw kind leren aandacht te schenken aan kinderen die 'er niet bij horen'
- U kunt uw kind leren om niet altijd te doen wat de groep doet of zegt.
- U kunt uw kind aansporen om een minder populair kind mee naar huis te nemen om te spelen.

Uw kind is geen slachtoffer van pesten, maar pest zelf :

- U kunt met uw kind praten om uit te vinden wat er precies mis is.
- U kunt een gesprek tot stand brengen tussen uw kind en de leerkracht. Het kan zijn dat die relatie door het gedrag van uw kind niet optimaal is.
- U kunt proberen uit te vinden waarom uw kind pest. Misschien heeft uw kind het gevoel dat pesten hem/haar staande kan houden in de groep of is hij/zij zelf gepest.
- Misschien heeft uw kind behoefte aan extra aandacht en vraagt het dat op een negatieve manier. Probeer die negatieve aandacht om te buigen naar positieve aandacht. Geef uw kind een compliment bij goed gedrag en ga iets leuks doen. Een pestend kind dient vaak zijn/haar zelfbeeld te versterken door dingen te ondernemen. Het is aan u te laten merken dat u waardering hebt voor zijn/haar positieve prestaties.
- Maak uw kind duidelijk wat het met zijn/haar pestgedrag aanricht bij anderen.

De Ruimte tolereert pestgedrag niet. De school kondigt sancties naar aanleiding van pestgedrag duidelijk aan. Wij vinden het belangrijk dat u ons in het nemen van deze maatregelen steunt. Dat kunt u doen door het kind thuis duidelijk te maken dat u, hoeveel u ook van hem/haar houdt, pestgedrag niet accepteert en dat u ons de ruimte geeft voor het uitvoeren van sancties.

De school heeft de hulp van ouders nodig. Zowel de hulp van de ouders van het gepeste kind, als de hulp van de ouders van de pester. Alleen als beide kinderen hun gevoel van eigenwaarde terugkrijgen en/of behouden kan het beter met ze gaan. Ook ouders van kinderen die noch bij de ene, noch bij de andere groep behoren kunnen een grote rol spelen bij het bepalen van het sociale klimaat op school. Samen kunnen we werken aan een veilig klimaat op De Ruimte.

De leerkracht: wat te doen bij pesten?

Op onze school hechten we er grote waarde aan dat de leerlingen zich binnen de school en de groep gerespecteerd en veilig voelen. Wij zijn ons ervan bewust dat dit voor sommige kinderen op de basisschool niet opgaat. Daarom hebben wij de PBS-regels van de school. Aan deze regels heeft iedereen zich te houden. Uit deze regels blijkt wat wij belangrijk vinden: wij accepteren iedereen op deze school zoals hij/zij is. Wij hebben respect voor elkaar.

Iedereen moet zich veilig voelen op school

Wij maken met maatregelen duidelijk hoe groot het belang is dat wij daaraan hechten:

- a. Wij zien er op toe dat iedereen de inhoud van de regels kent en zich er ook aan houdt.
- b. Wij benaderen elkaar op een goed gemanierde en respectvolle wijze.
- c. Wij besteden continu aandacht aan de PBS-regels en belonen positief en wenselijk gedrag.
- d. Wij bespreken het belang van ons sociale klimaat en bepalen de maatregelen die nodig zijn voor handhaving.
- e. Wij maken gebruik van materiaal, dat ervoor zorgt dat het sociale klimaat een geïntegreerd onderdeel is van ons schoolprogramma.
- f. Wij komen op voor de rechten van de zwaksten.

Regels en goede bedoelingen sluiten pesten niet uit. Het gebeurt vaak in het geheim. De school gaat tot actie over als pesten gesignaleerd wordt. Die actie houdt het aanpakken van het probleem in. Wij voeren een gesprek met het gepeste kind en nemen het pesten serieus. Wij nemen direct met u contact op.

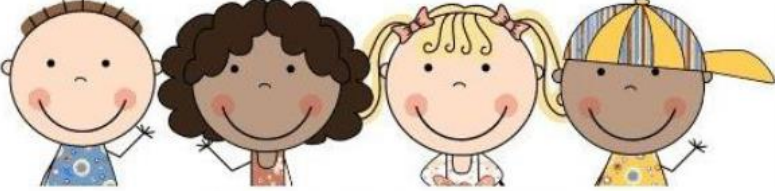
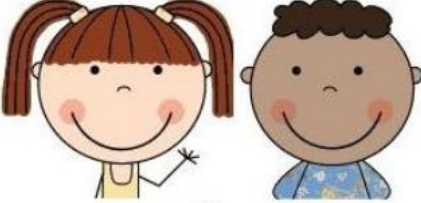

Stappen om een gepest kind te helpen:

- De leerkracht spreekt met het kind; brengt het probleem in kaart en zoekt naar oplossingen.
- De leerkracht spreekt met de pester(s). Hij/zij analyseert de oorzaak van het gedrag en wijst op de gevolgen.

- De leerkracht spreekt met de de betrokken leerlingen en/of de klas.
- De leerkracht vertelt dat meelopen met een pester laf is. Wij vinden opkomen voor rechtvaardigheid belangrijk.
- De leerkracht zorgt voor een veilig sociaal klimaat.
- De leerkracht neemt contact op met de ouders en nodigt hen uit voor een gesprek.
- De leerkracht neemt contact op met de ouders van de pester(s) en voor een gesprek.
- De leerkracht houdt de groep in de gaten om een veilig sociaal klimaat te garanderen.

praatmeter

4	 <p>harde stem</p>
3	 <p>normale stem</p>
2	 <p>zachtjes praten</p>
1	 <p>fluisteren</p>
0	 <p>stil</p>

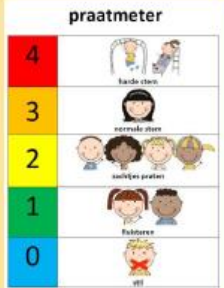
De Ruimte

Respect 	Veiligheid 	Verantwoordelijk
Zorgen voor 	Letten op 	Zelf kunnen
<ul style="list-style-type: none"> • Ik doe wat de meester of juf zegt • Ik houd rekening met de ander 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik loop rustig • Ik houd mijn handen en voeten bij mijzelf 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik houd mij aan de praatmeter • Ik gebruik de materialen waarvoor ze zijn bedoeld

Leerwerkplek

Respect 	Veiligheid 	Verantwoordelijk
Zorgen voor 	Letten op 	Zelf kunnen
<ul style="list-style-type: none"> • Ik doe wat de meester of juf zegt • Ik gebruik vriendelijke woorden 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik loop rustig • Ik laat mijn leerwerkplek netjes achter 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik houd mij aan de praatmeter • Ik zorg er voor dat ik mijn spullen compleet heb

luisterhouding

Respect 	Veiligheid 	Verantwoordelijk
Zorgen voor 	Letten op 	Zelf kunnen
<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben stil als de meester of juf praat. • Ik doe wat de meester of juf zegt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik zit rustig op mijn plek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik houd mij aan de praatmeter. • Ik steek mijn vinger op als ik iets wil zeggen.

Trap

Respect 	Veiligheid 	Verantwoordelijk
Zorgen voor 	Letten op 	Zelf kunnen
<ul style="list-style-type: none"> • Ik houd afstand van de ander 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik loop aan de rechterkant • Ik loop rustig 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ga naar boven en ga direct naar mijn lokaal

Toilet

Respect 	Veiligheid 	Verantwoordelijk
Zorgen voor	Letten op	Zelf kunnen
		
<ul style="list-style-type: none"> • Ik laat een ander rustig gebruik maken van het toilet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik was mijn handen na een toiletbezoek. • Ik ga direct terug naar mijn lokaal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ik laat het toilet en de wasruimte netjes achter. • Ik houd me aan de praatmeter.

Les gedragsverwachtingen

Onderwerp: De Ruimte regels

Wat verwachten we van de leerlingen?

Respect

1. Ik doe wat de juf of meester zegt
2. Ik houd rekening met de ander

Veiligheid

1. Ik loop rustig
2. Ik houd handen en voeten bij mijzelf

Verantwoordelijkheid

1. Ik houd mij aan de praatmeter
2. Ik gebruik de materialen waarvoor ze bedoeld zijn.

Stap 1: Introduceer de gedragsverwachting

Leg uit waarom het volgen van de regel belangrijk is.

Stap 2: Oefen de gedragsverwachting in een rollenspel

- Laat positieve en negatieve voorbeelden zien van een volwassene of kind dat al dan niet respectvol, veilig of verantwoordelijk is in de ruimtes van de school. Let op: alleen de volwassene mag een negatief voorbeeld voordoen.
- Laat leerlingen de uitgebeelde situatie benoemen als respectvol of zonder respect, veilig of onveilig en spreekt er verantwoordelijkheid uit of niet.

Rollenspel enkele voorbeelden:

Respect:

- Luisteren naar alle juffen en meesters
- Praten op een aardige manier

Veiligheid:

- Rustig lopen door de klas
- Hoe tik je iemand of pak je iemand vast bij een spelletje?
- Hoe zit je naast een ander?

Verantwoordelijkheid:

- Testen met verschillend volume: Hoe ziet 0 eruit? Hoe 4? Wat is het prettigst?
- Waar gebruik je je wisbordje voor?
- Hoe ruim je je spullen op etc.

Stap 3: Houd toezicht en geef feedback/ beloon

Bied de leerlingen gelegenheid om te oefenen en zich de regel eigen te maken.

- Vraag leerlingen om meer voorbeelden te bedenken hoe je respectvol, veilig en met verantwoordelijkheid door de gang kan lopen.
- Moedig discussie tussen leerlingen hierover aan. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich respectvol, veilig en verantwoordelijk gedragen, laat ze dit dan ogenblikkelijk weten. Betrap ze op gewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich **niet** respectvol, veilig of verantwoordelijk gedragen, houd ze dan tegen en **vraag** de leerlingen hoe ze zich eigenlijk zouden moeten gedragen (reactieprocedure). Vertel ze de regel, geef ze de kans het goed te doen en geef direct feedback of beloon.

Les gedragsverwachtingen

Onderwerp: Leerwerkplek

Wat verwachten we van de leerlingen?

Respect

1. Ik doe wat de juf of meester zegt
2. Ik gebruik vriendelijke woorden

Veiligheid

1. Ik loop rustig
2. Ik laat mijn leerwerkplek netjes achter

Verantwoordelijkheid

1. Ik houd mij aan de praatmeter
2. Ik zorg er voor dat ik mijn spullen compleet heb

Stap 1: Introduceer de gedragsverwachting

Leg uit waarom het volgen van de regel belangrijk is.

Stap 2: Oefen de gedragsverwachting in een rollenspel

- Laat positieve en negatieve voorbeelden zien van een volwassene of kind dat al dan niet respectvol, veilig of verantwoordelijk is op de leerwerkplekken van de school. Let op: alleen de volwassene mag een negatief voorbeeld voordoen.
- Laat leerlingen de uitgebeelde situatie benoemen als respectvol of zonder respect, veilig of onveilig en spreekt er verantwoordelijkheid uit of niet.

Rollenspel enkele voorbeelden:

Respect:

- Luisteren naar alle juffen en meesters
- Praten op een aardige manier

Veiligheid:

- Rustig lopen door de klas
- Hoe ziet een nette tafel eruit?
- Netjes de stoel aanschuiven

Verantwoordelijkheid:

- Testen met verschillend volume: Hoe ziet 0 eruit? Hoe 4? Wat is het prettigst?
- Hoe ruim je je spullen op etc.
- Waar laat je je laatje?
- Stop je alles netjes terug in je la?

Stap 3: Houd toezicht en geef feedback/ beloon

Bied de leerlingen gelegenheid om te oefenen en zich de regel eigen te maken.

- Vraag leerlingen om meer voorbeelden te bedenken hoe je respectvol, veilig en met verantwoordelijkheid door de gang kan lopen.
- Moedig discussie tussen leerlingen hierover aan. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich respectvol, veilig en verantwoordelijk gedragen, laat ze dit dan ogenblikkelijk weten. Betrap ze op gewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich **niet** respectvol, veilig of verantwoordelijk gedragen, houd ze dan tegen en **vraag** de leerlingen hoe ze zich eigenlijk zouden moeten gedragen (reactieprocedure). Vertel ze de regel, geef ze de kans het goed te doen en geef direct feedback of beloon.

Les gedragsverwachtingen

Onderwerp: luisterhouding

Wat verwachten we van de leerlingen?

Respect

1. Ik ben stil als de meester of juf praat.
2. Ik doe wat de meester of juf zegt.

Veiligheid

1. Ik zit rustig op mijn plek.

Verantwoordelijkheid

1. Ik houd mij aan de praatmeter
2. Ik steek mij vinger op als iets wil zeggen.

Stap 1: Introduceer de gedragsverwachting

Leg uit waarom het volgen van de regel belangrijk is.

Stap 2: Oefen de gedragsverwachting in een rollenspel

- Laat positieve en negatieve voorbeelden zien van een volwassene of kind dat al dan niet respectvol, veilig of verantwoordelijk is in de klas als het stil moet zijn en moet luisteren. Let op: alleen de volwassene mag een negatief voorbeeld voordoen.
- Laat leerlingen de uitgebeelde situatie benoemen als respectvol of zonder respect, veilig of onveilig en spreekt er verantwoordelijkheid uit of niet.

Rollenspel enkele voorbeelden:

Respect:

- Stil zijn als de leerkracht praat.
- Goede luisterhouding tonen.

Veiligheid:

- Rustig zitten op de stoel.

Verantwoordelijkheid:

- Vinger opsteken als je iets wilt zeggen, wachten op de beurt bij het beurtenbakje, etc.

Stap 3: Houd toezicht en geef feedback/ beloon

Bied de leerlingen gelegenheid om te oefenen en zich de regel eigen te maken.

- Vraag leerlingen om meer voorbeelden te bedenken hoe je je respectvol, veilig en met verantwoordelijkheid in de klas kan gedragen.
- Moedig discussie tussen leerlingen hierover aan. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich respectvol, veilig en verantwoordelijk gedragen, laat ze dit dan ogenblikkelijk weten. Betrap ze op gewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich **niet** respectvol, veilig of verantwoordelijk gedragen, houd ze dan tegen en **vraag** de leerlingen hoe ze zich eigenlijk zouden moeten gedragen (reactieprocedure). Vertel ze de regel, geef ze de kans het goed te doen en geef direct feedback of beloon.

Les gedragsverwachtingen

Onderwerp: Trap

Wat verwachten we van de leerlingen?

Respect

1. Ik houd afstand van de ander

Veiligheid

1. Ik loop aan de rechterkant
2. Ik loop rustig

Verantwoordelijkheid

1. Ik ga naar boven en ga direct naar mijn lokaal

Stap 1: Introduceer de gedragsverwachting

Leg uit waarom het volgen van de regel belangrijk is.

Stap 2: Oefen de gedragsverwachting in een rollenspel

- Laat positieve en negatieve voorbeelden zien van een volwassene of kind dat al dan niet respectvol, veilig of verantwoordelijk is op de trap van de school. Let op: alleen de volwassene mag een negatief voorbeeld voordoen.
- Laat leerlingen de uitgebeelde situatie benoemen als respectvol of zonder respect, veilig of onveilig en spreekt er verantwoordelijkheid uit of niet.

Rollenspel enkele voorbeelden:

Respect:

- Afstand tussen elkaar op de trap

Veiligheid:

- Aan de rechterkant lopen
- Rustig lopen

Verantwoordelijkheid:

- Jas ophangen en naar lokaal gaan

Stap 3: Houd toezicht en geef feedback/ beloon

Bied de leerlingen gelegenheid om te oefenen en zich de regel eigen te maken.

- Vraag leerlingen om meer voorbeelden te bedenken hoe je respectvol, veilig en met verantwoordelijkheid door de gang kan lopen.
- Moedig discussie tussen leerlingen hierover aan. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich respectvol, veilig en verantwoordelijk gedragen, laat ze dit dan ogenblikkelijk weten. Betrap ze op gewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich **niet** respectvol, veilig of verantwoordelijk gedragen, houd ze dan tegen en **vraag** de leerlingen hoe ze zich eigenlijk zouden moeten gedragen (reactieprocedure). Vertel ze de regel, geef ze de kans het goed te doen en geef direct feedback of beloon.

Les gedragsverwachtingen

Onderwerp: Toilet

Wat verwachten we van de leerlingen?

Respect

1. Ik laat een ander rustig gebruik maken van het toilet.

Veiligheid

1. Ik was mijn handen na het toiletbezoek.
2. Ik ga direct terug naar mijn lokaal.

Verantwoordelijkheid

1. Ik laat het toilet en de wasruimte netjes achter.
2. Ik houd mij aan de praatmeter

Stap 1: Introduceer de gedragsverwachting

Leg uit waarom het volgen van de regel belangrijk is.

Stap 2: Oefen de gedragsverwachting in een rollenspel

- Laat positieve en negatieve voorbeelden zien van een volwassene of kind dat al dan niet respectvol, veilig of verantwoordelijk is op de trap van de school. Let op: alleen de volwassene mag een negatief voorbeeld voordoen.
- Laat leerlingen de uitgebeelde situatie benoemen als respectvol of zonder respect, veilig of onveilig en spreekt er verantwoordelijkheid uit of niet.

Rollenspel enkele voorbeelden:

Respect:

- Iemand netjes uit de toilet laten komen als hij/zij klaar is.
- Niet aan de deur zitten.
- Iemand rustig handen laten wassen.

Veiligheid:

- Handen wassen na toiletbezoek.
- Rustig lopen naar de klas.

Verantwoordelijkheid:

- Toilet netjes achterlaten (doorspoelen, bril schoonvegen, handdoek in prullenbak).
- Zachtjes praten (stem 1).

Stap 3: Houd toezicht en geef feedback/ beloon

Bied de leerlingen gelegenheid om te oefenen en zich de regel eigen te maken.

- Vraag leerlingen om meer voorbeelden te bedenken hoe je respectvol, veilig en met verantwoordelijkheid gebruik kunt maken van het toilet.
- Moedig discussie tussen leerlingen hierover aan. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich respectvol, veilig en verantwoordelijk gedragen, laat ze dit dan ogenblikkelijk weten. Betrap ze op gewenst gedrag.
- Als je in de school ziet dat kinderen zich **niet** respectvol, veilig of verantwoordelijk gedragen, houd ze dan tegen en **vraag** de leerlingen hoe ze zich eigenlijk zouden moeten gedragen (reactieprocedure). Vertel ze de regel, geef ze de kans het goed te doen en geef direct feedback of beloon.

4. Positieve Behavior Support Tier 2 – Gele interventies

4.1 Interventies

Op de Ruimte zijn alle interventies op het basisniveau geïmplementeerd. Interventies van het tweede, gele niveau worden toegevoegd, zodat leerlingen die geregeld probleemgedrag vertonen ook hulp krijgen. Dit deel van de piramide vertegenwoordigt ongeveer 10 tot 15 procent van de leerlingen die zal profiteren van deze interventies.

Deze leerlingen zullen wat extra oefening nodig hebben om aan de schoolbrede opgestelde verwachtingen te kunnen voldoen.

Er zijn drie belangrijke interventies voor deze groep leerlingen:

- intensieve training in sociale vaardigheden
- individuele pedagogische begeleiding
- individuele didactische begeleiding

4.2 Kernfactoren gele interventies

Het is belangrijk dat De Ruimte beschikt over meerdere interventies op dit niveau om aan de grote verscheidenheid van ondersteuningsbehoeften van leerlingen te kunnen voldoen. Interventies in deze laag zijn anders dan die in de groene of rode laag. De kernfactoren in de gele laag zijn:

1. Iedereen leerling die iets extra's nodig heeft voor gedrag krijgt dezelfde aanpak (dus weinig inspanning voor de leerkracht)
2. Voortdurende beschikbaarheid van een vlotte toegang tot interventie.
3. Alle teamleden zijn getraind in het signaleren en, indien nodig, in het uitvoeren van de interventie.
4. De interventie sluit aan bij de waarden en gedragsverwachtingen van de school.
5. De interventie is gebaseerd op eenvoudige gedragsfunctieanalyse.
6. Er wordt voortduren gebruik gemaakt van data om het verloop van de interventie te kunnen volgen.

Bij interventies op dit niveau moet het gaan om dezelfde soort procedures die op een hele groep of een groepje leerlingen toegepast kunnen worden. Om probleemgedrag te voorkomen, moeten de leerlingen makkelijk en snel toegang kunnen krijgen tot interventies, het liefst in een week. Dit in tegenstelling tot de intensievere en meer specifieke interventies, waarvoor soms weken nodig zijn voordat er een specifiek op deze leerling toegespitst interventieplan ontwikkeld is. Leerlingen worden snel en proactief aangemeld voor een de interventie, omdat er veelvuldig risicofactoren vastgesteld worden.

Voor alle interventies op het gele niveau, die schoolbreed worden ingevoerd moet alle teamsleden getraind worden in de rol die ze in de interventie hebben. De interventies moeten passend bij de waarden en gedragsverwachtingen die in de hele school gelden.

Wat kenmerkend is voor deze interventies is dat er niet of nauwelijks hulp nodig is van deskundigen van buiten de school. Aangezien de procedures zo systematisch en gestandaardiseerd zijn.

Voor deze interventies geldt ook dat er een systeem moet bestaan om de voortgang van de leerlingen te volgen, procedures te veranderen en de ondersteuning geleidelijk af te bouwen als het gedrag van de leerling vooruit gaat.

4.3 Gele interventies

4.3.1 Interne expertise

Het team van De Ruimte heeft veel te bieden aan leerlingen die extra ondersteuning hebben op sociaal-emotioneel gebied: er is veel expertise aanwezig in de school.

In de loop der jaren hebben verschillende leerkrachten binnen de school trainingen en/of opleidingen gevolgd op het gebied van sociale en emotionele vorming.

In schooljaar 2020-2021 zijn er twee Rots en Water trainers, een gedragsspecialist en een autismespecialist/kindercoach op de Ruimte. Ook heeft één van de medewerkers zich verdiept in hoogbegaafdheid en de sociaal-emotionele problematiek die hierbij komt kijken. Verder heeft de intern begeleider van de onderbouw de opleiding tot psychomotorisch leer- en gedragsspecialist afgerond.

Afhankelijk van de ondersteuningsvraag kan één van deze medewerkers of leerkrachten gevraagd worden mee te denken om meer zicht te krijgen op de sociaal-emotionele problematiek.

De Ruimte werkt samen met externen: JGZ Almere en van Passend Onderwijs Almere; een orthopedagoog en een schoolbegeleider die beide worden ingezet om observaties in de klas te verrichten, ook met het oog op de sociaal-emotionele ontwikkeling.

4.3.2 Check In Check Out

4.3.3 Rots en water

De Ruimte streeft ernaar om de training Rots en Water binnen school te kunnen aanbieden. Er zijn twee leerkrachten opgeleid om de Rots en Water training te kunnen geven.

De training Rots en Water is een psycho-fysiek weerbaarheidsprogramma. Psycho-fysiek betekent dat je door middel van lichamelijke oefeningen fysieke, mentale en sociale vaardigheden gaat aanleren. Deze vaardigheden hebben betrekking op het verminderen van conflicten met mensen in je omgeving, jezelf leren verdedigen en het aangaan en onderhouden van contacten met andere mensen.

De training wordt gegeven in de gymzaal, in gemakkelijke kleding en op blote voeten. Thema's die bij Rots en Water aan de orde kunnen komen, afhankelijk van de ondersteuningsvraag zijn:

- Gronden en centreren
- Sterk staan
- Rotshouding en waterhouding
- Rots en Water op het schoolplein
- Rots en Water in persoonlijk contact
- Ademkracht
- Lichaamstaal
- Grenzen aanvoelen en grenzen aangeven
- Pesten en gepest worden
- Groepsdruk
- Mentale kracht

4.3.4 Oké op School

De school werkt samen met medewerkers van Oké op school voor individuele trainingen of trainingen in een kleine groep.

Deze trainingen gaan altijd uit van een ondersteuningsvraag op sociaal-emotioneel gebied, waarbij ondersteuning op maat wordt aangeboden. Er is een geïntegreerd aanbod met behulp van verschillende materialen, zoals de Doos vol gevoelens, verkleedmateriaal, ballen en beurtstokjes.

Bij Oké op school is er altijd samenwerking en overdracht tussen de trainer, school en thuis. Na een intakegesprek met ouders volgt een training 6 tot 8 weken. Na 3 of 4 weken volgt een

tussenevaluatie en na 6 tot 8 weken een eindevaluatie waarbij gekeken wordt of de leerling gegroeid is in de doelen die gesteld zijn.

Bij Oké op school zijn er ook vaste trainingen te volgen, namelijk:

- Rots en Water
- Box vol gevoelens
- Kiezel en druppel
- Denken + Doen = Durven
- Concentratietraining
- S.T.O.R.M
- Wie ben ik?
- Pesten
- Criminaliteit
- Groepsdruk
- Go to V.O.

Afhankelijk van de ondersteuningsvraag kan voor een training worden ingeschreven. De trainingen zijn in principe preventief van aard, maar kunnen ook worden ingezet als gele interventie. Inschrijvingen gaan altijd via school en in overleg met ouders.

4.3.5 Playing for Succes

De Ruimte werkt samen met medewerkers van Playing for success.

Playing for success gaat ervan uit dat kinderen van nature gemotiveerd zijn om te leren. Door negatieve leerervaringen is de motivatie soms sterk verminderd en het zelfbeeld en zelfvertrouwen verslechterd. Leerlingen kunnen erin gaan geloven dat ze niet goed kunnen leren. Playing for success brengt deze leerlingen op een uitdagende en inspirerende plek buiten school waar ze zoveel mogelijk positieve leerervaringen opdoen: het voetbalstadion, Stad en Natuur Kemphaan, Stad en Natuur Klokhuis of Kunstlinie Almere. Hier werken ze samen met andere leerlingen aan opdrachten die aansluiten bij hun interesses. Ze doen er positieve ervaringen op.

Richtlijnen voor het leren binnen Playing for succes zijn als volgt:

- de leerlingen moeten actief zijn: zij moeten iets doen om de leerstof te verwerken
- de leerlingen moeten constructief zijn: zij moeten de nieuwe kennis zelf construeren, d.w.z. uitdiepen en verbinden met de aanwezige voorkennis. Op deze manier ontstaat nieuwe kennis;
- de leerlingen moeten doelgericht met de kennis omgaan: het leren levert succeservaringen op als leerlingen een (bereikbaar) doel voor ogen hebben;
- de leerlingen moeten samen (coöperatief) bezig zijn met het verwerven en verwerken van kennis en het ontwikkelen van vaardigheden. Leren is een sociaal proces. Elkaar uitleg geven blijkt de resultaten te verbeteren.

4.3.6 Ziezon

Langdurig zieke kinderen worden via de leerkracht van de school in hun leerproces begeleid. De Ruimte werkt samen met Ziezon: een landelijk netwerk van experts op het gebied van onderwijsondersteuning voor zieke leerlingen. Ziezon werkt met consultants die aan een leerling/school verbonden zijn en op deze manier de school kunnen ondersteunen bij het opstellen van een leerplan, handelingsplannen en inzicht in het ziektebeeld. Dit alles om de leerling betrokken te laten blijven bij de klas en klasgenoten en doublers of vertraging te voorkomen.

4.4 Signalering

4.4.1 PBS-team

Op De Ruimte wordt de verzamelde data geanalyseerd door het PBS-team. Van elke unit zit een leerkracht in het PBS-team en ook de orthopedagoog, gedragsspecialist en trainer Rots en Water zijn onderdeel van het PBS-team. Leerlingen die opvallen op basis van de gedragsregistraties worden in het PBS -team besproken en door de leden van het PBS-team ingebracht in de leerlingbespreking die elke vier weken in de unit wordt gehouden. Indien nodig vindt er eerder een leerlingbespreking plaats over de inzet van interventies voor een specifieke leerling. Met de intern begeleider en de leerkrachten van de unit wordt een keuze gemaakt voor een passende interventie op basis van de beschikbare data van de leerling.

4.4.2 Leerlingbespreking

Elke vier weken wordt in een unit een leerlingbespreking gehouden. Bij deze leerlingbespreking zijn de intern begeleider en de leerkrachten van de unit aanwezig. De intern begeleiders zijn mede opgeleid als orthopedagoog of gedragsspecialist.

Om een leerling in te brengen, vult het lid van het PBS-team, de leerkracht of de intern begeleider het formulier in voor de groepsbespreking. Deze staat voor elke unit op Sharepoint en bestaat uit twee delen: een overzicht van alle ingezette zorg per categorie in de unit en formulieren voor de leerlingbespreking. Deze laatste wordt ook opgenomen in Parnassys.

In het formulier voor de groepsbespreking wordt beschikbare data over de werkhouding, de sociaal-emotionele ontwikkeling, de cognitieve ontwikkeling verwerkt en gedragsregistraties PBS ingevuld. Op basis van deze beschikbare data wordt er met elkaar overlegd welke (gele) interventie passend is en zal moeten worden ingezet.

De gele interventies staan beschreven in hoofdstuk 4.3 van dit handboek. Het team van De Ruimte is goed op de hoogte van de afspraken en inhoud van deze interventies. Bij de gele interventies die kunnen worden ingezet kan de keuze worden gemaakt voor een interne aanpak (CICO en Rots en Water) of een training met een externe: afhankelijk van de ondersteuningsbehoefte van de leerling. Gemaakte afspraken in de leerlingbespreking worden genoteerd in het format en ouders worden betrokken bij de inzet van een gele interventie.

Wanneer er al een (gele) interventie is ingezet, zal tijdens elke leerlingbespreking met alle betrokken leerkrachten en intern begeleider het effect van de interventie worden geëvalueerd.

Naast de inzet van de gele interventies, zal de leerling altijd mee blijven doen aan het in de school ingezette groene aanbod voor PBS.

Naam leerling:			
Hulpvraag:			
Sociaal-emotionele ontwikkeling	Werkhouding		
PBS			
Gedragregistraties:	Voldoende aandacht groene interventies:		
Gemiddelde scores per vakgebied (Cito/methodetoetsen)			
Rekenen	Taal	Spelling	Lezen
Afspraken na aanleiding van leerlingbespreking	Datum:		
Evaluatie	Datum:		
Afspraken na aanleiding van leerlingbespreking	Datum:		

5. Positieve Behavior Support Tier 3 – Rode interventies

Individuele interventies (derde, rode interventieniveau): leerlingen met ernstige gedragsproblemen moeten kunnen rekenen op intensieve en individuele gedragsondersteuning.

Enkele leerlingen zullen nog meer ondersteuning nodig hebben dan interventies uit het gele gedeelte. Het dopje van de piramide vertegenwoordigt ongeveer de 5 procent van de leerlingen die ernstigere vormen van probleemgedrag vertonen: zij hebben dan ook intensieve, individuele interventies nodig. Voor deze leerlingen wordt een gedragsfunctieanalyse uitgevoerd en op grond van de informatie die daaruit komt, wordt een individueel gedragsondersteuningsplan ontwikkeld.

5.1 Oke op School/ Sterk in de klas

De school werkt samen met medewerkers van Vitree van Sterk in de klas en Oké op school voor individuele trainingen of trainingen in een kleine groep. Deze trainingen gaan altijd uit van een ondersteuningsvraag op sociaal-emotioneel gebied, waarbij ondersteuning op maat wordt aangeboden. Er is een geïntegreerd aanbod met behulp van verschillende materialen, zoals de Doos vol gevoelens, verkleedmateriaal, ballen en beurtstokjes.

Bij Sterk in de klas en Oké op school is er altijd samenwerking en overdracht tussen de trainer, school en thuis. Na een intakegesprek met ouders, waarin ook de thuissituatie van de leerling wordt besproken en het gedrag dat ouders thuis observeren, volgt een training van 10 weken. Na 5 weken volgt een tussenevaluatie en na 10 weken een eindevaluatie waarbij gekeken wordt of de leerling gegroeid is in de doelen die gesteld zijn.

Wanneer blijkt dat ouders een hulpvraag hebben voor de thuissituatie, kan de medewerker van Vitree ook op dit gebied ondersteuning aanvragen. Dit kan ondersteuning zijn in de vorm van een huisbezoek, inzet van een maatschappelijk werker, Intensieve Pedagogische Thuishulp (IPT). Door deze tips kan de thuissituatie aanzienlijk veranderen, wat van invloed kan zijn op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. De Ruimte staat ervoor om met elkaar te streven naar een zo gunstig mogelijk omgeving voor het kind, waarin een gezonde ontwikkeling gestimuleerd wordt.

